

O nerozlučiteľnosti kresťanského manželstva – II. časť

Jozef Duháček

28. augusta 2023 + Cirkev

predchádzajúca časť:

O nerozlučiteľnosti kresťanského manželstva – I. časť

Edmund Blair Leighton: *Podpísanie záznamu o sobáši*

zdroj: wikimedia commons / Bristol Museums, Galleries & Archives

Židia poznali odlúčenie manžela a manželky bez priepustného listu a tiež rozchod manžela a manželky s vydaním priepustného listu. To musíme dokázať skôr, ako pokročíme ďalej.

Historici priznávajú, že nevedia, kedy sa začala prax odovzdávania priepustného listu. Tvrdia, že je staršia než Mojžišov predpis v Deuteronomiu 24,1-4. Je príznačné, že na tomto tvrdení nástoja predovšetkým protestanti a Židia (Reider, Deuteronomy (Phila., 1937), p. 220 ff., Židovská encyklopédia, V, 646). Rozumejú tomu tak, že Mojžiš hovorí o niečom dobre známom, že vydáva zákon o konkrétnom prípade muža, ktorý sa znovu oženil s manželkou, s ktorou sa predtým rozviedol, ona sa vydala za iného a rozviedla sa aj s ním a dostala od neho priepustný list. Ak nateraz vynecháme hodnotenie týchto tvrdení, treba priznať, že prax posielania manželky preč a vydávania rozvodového listu sa historicky nevyskytovali v rovnakých miestach a časoch. Snaha datovať to k Abrahámovi sa považuje za márnu. Teda boli časy, keď manžel, ktorého právo na to nebolo spochybňované, poslal svoju manželku preč a oženil sa znova bez toho, aby bol vydaný priepustný list. Aj manželka sa považovala za slobodnú a mohla sa znova vydať.

Pri nedostatku dokumentov, ktoré stanovujú definitívny dátum zavedenia praxe vydávania priepustného listu, je treba legislatívu o priepustnom liste chápať za danú až v čase, keď sa prepustenie spájalo s odovzdaním priepustného listu, keď to boli dva aspekty jedného aktu. Ale nie vždy sú tieto dva prvky dokázateľné.

Rozvod už za Mojžiša?

Ďalej tvrdenie, že Mojžiš hovorí o dobre známej praxi, tzn. o vydávaní rozvodového listu, čelí týmto ťažkostiam:

- 1) V 5 knihe Mojžišovej (24,1–4) je prvá a zároveň jediná zmienka o priepustnom liste v Pentateuchu. Farizeji však hovoria o odovzdaní priepustného listu ako o Mojžišovom príkaze.
- 2) Tvrdí sa, že Mojžiš legislatívne riešil jeden daný prípad. Farizeji, keď citujú mojžišovský predpis týkajúci sa priepustného listu, hovoria o všetkých prípadoch.
- 3) Svätopisci používajú metaforicky priepustný list v súvislosti s Božím zaobchádzaním s neveriacim Izraelom, no ich poslanstvo vždy uisťuje národ, že Boh si vezme Izrael späť, ak sa Izrael dá na pokánie (Iz 50,1; Jer 3,8).

Preto sa nemýlime ak povieme, že v židovskom chápaní bol pôvodcom legislatívy a praxe vydávania priepustného listu Mojžiš a že priepustný list mal ako zvláštny účinok deklarované právo ženy znovu sa vydať.

Dôležitým bodom je, že priepustný list Mojžiš chápe ako brzdu zrušenia manželského zväzku. Manžel je konfrontovaný s vedomím, že poslať manželku preč s rozvodovým listom znamená úplný koniec, navždy, bez nádeje na zmierenie, na manželské vzťahy. Nahnevaný manžel tak bol nútený zastaviť sa a porozmýšľať skôr, než ho momentálny záchvat hnevu priviedol k niečomu, čo by ľutoval.

Legislatíva zároveň musela čeliť praktickým problémom. Vzhľadom na nesporné právo manžela poslať manželku preč v čase, keď neexistovala legislatíva týkajúca sa vydávania priepustného listu, je namieste otázka, či ide o rozluku, ktorá má za následok prerušenie manželského zväzku alebo nie. Muži by sa báli oženiť sa s prepustenou, aby manžel neskôr neľutoval svoj čin a nežiadal návrat manželky, ktorú prepustil unáhlene. Fakt prepustenia teda neznamenal prerušenie manželského zväzku. Odoslanie s rozvodovým listom znamená prerušenie zväzku.

Dá sa však dokázať, že v židovských dejinách, a konkrétne počas pozemského života Nášho Pána, bývali ženy prepúšťané bez požadovaného listu? Zdá sa, že dá. Jozef Flávius v Židovských starožitnostiach píše: „Ten, kto sa chce rozvieť so svojou manželkou, nech dá písomne záruku, že ju už nikdy nebude užívať ako svoju manželku; lebo takto sa ona môže slobodne vydať za iného manžela, ale pred vydaním tohto priepustného listu jej to nesmie byť dovolené.“

Podľa Židovskej encyklopédie v Mišne v traktáte Gittin sú nariadenia, ktoré dávajú zmysel iba ak jestvoval rozchod bez rozvodového listu. Ako napríklad chápať predpisy týkajúce sa zasielania priepustného listu (rozvodového) do cudziny? Ako vysvetliť rozdiely v tom, ako priepustný list doručiť manželke v mužovom dome a v jej vlastnom dome? Alebo zákaz manželky vydať sa za toho, kto jej priniesol priepustný list? Rovnako celý formálny postup vyhotovenia tohto listu, vymenované chyby, ktoré by ho zneplatnili, ustanovenia o platení vena, formálnych náležitostiach jeho doručenia implikujú, že jestvovala rozluka bez toho, aby sa bol vystavil rozvodový list. Možno dokonca pripustiť, že priepustný list za normálnych okolností nasledoval až po prepustení manželky. Čo sa snažím podčiarknuť je, že za Kristových čias jestvoval aj rozchod manželov bez priepustného listu.

Zmierenie sa mohlo uskutočniť v čase medzi rozchodom a doručením priepustného listu, ktorý získaval účinnosť až po riadnom potvrdení a doručení manželke. Koncept odlúčenia bez odovzdania rozvodového

listu teda bol Židom známy. Dokonca aj údiv Ježišových učeníkov: „Keď je to takto medzi mužom a ženou, potom je lepšie neženiť sa“ (Mt 19,10), ktorý je silným potvrdením tradičného katolíckeho výkladu, získava tak ešte iný význam. Drastická reštrikcia práva prepustiť manželku a následné spochybnenie práva manžela zrušiť manželstvo vôbec, je obrovským zdokonalením Zákona a ako také vyvolalo údiv a posilnilo motiváciu zachovávať celibát, ktorú obsahujú verše 11 a 12.

Prepustenie a priepustný list

Argumentácia založená na rozdiel medzi prepustením manželky a odovzdaním rozvodového listu prebieha nasledovne. V prvej odpovedi farizejom (verše 4–6) Ježiš učí o nerozlučiteľnosti kresťanského manželstva a farizejom pripomína slová samotného Boha (Gn 2,24), ktoré vyriekol pri ustanovení manželstva v Raji a ktoré hovoria o „dvoch v jednom tele“ a hovoria o nerozlučiteľnosti manželského zväzku. Pointa je podčiarknutá výrokom, že Boh spojil muža a ženu a človek nad tým zväzkom nemá žiadnu moc (v. 6).

Farizeji dobre rozumeli, že Ježiš učil o nerozlučiteľnosti a že popiera právo manžela rozviesť sa so svojou manželkou, ako ukazuje ich námietka. Ich otázka sa týkala priamo Mojžišovho príkazu, že treba vydať priepustný list. V prvej odpovedi teda Kristus odníma právo manžela na rozvod. V druhej odpovedi rieši prax prepúšťania manželiek. To Mojžiš povolil, aby sa vyhlo väčšiemu zlu, a tvrdosť ich srdca viedla k tomuto odklonu od ideálu, ktorý mal Boh na mysli pri ustanovovaní manželstva.

Zmysel otázky a odpovede je teda:

Farizej: „Ak sa nemôžem rozviesť so svojou ženou, prečo Mojžiš prikázal vydať rozvodový list?“

Ježiš: „Mojžiša ste vy donútili, aby vám dovolil prepustiť manželky, pretože ste neboli ochotní ukončiť zvyk, ktorý ste si zvrátene ustanovili. Príkaz vydať rozvodový list vás mal priviesť späť, krok po kroku k pôvodnému stavu.“

Teda farizeji sa pýtali na rozvod a dostali svoju odpoveď. Rozvod nemôže byť. Farizeji sa potom pýtali pýtali na rozvodový list a dostali svoju odpoveď. Rozvodový list nemá dôvod existovať. Jediné, čo zostáva, je moc prepustiť manželku. Toto právo platí, ale to právo je obmedzené a možno ho použiť len v prípade cudzoložstva. A neruší manželstvo.

Manželia musia znášať a trpieť bežné nepríjemnosti manželského života, ale musia znášať aj tie mimoriadne, ak nejde o priame porušenie manželskej vernosti. Máme dôkazy, že niektorí Židia učili podľa tohto princípu. Rabi Hiyya je jedným z nich. Abba-Areka, veľký Rab, bol ďalším (Graetz, History of the Jews II). Talmud hovorí o povinnostiach manžela držať sa svojej prvej manželky a jeho slová vyjadrujú koncept posvätnosti manželstva, ktorý, ak sa zachováva, znemožňuje rozvod (Rodkinson, The Babylonian Talmud 8, Sanhed).

To, čo bolo povedané, zakladá prinajmenšom predpoklad, že Židia poznali zákon a doktrínu rozluky, ktorá neznamovala prerušenie manželského zväzku. Tradičný katolícky výklad Matúša (19,9) v prospech rozluky bez prerušenia manželského zväzku je v tomto svetle ešte pevnejší. Ale my sme chceli vysvetliť, prečo je vložaná doložka *nisi ob fornicationem*/mimo prípadu cudzoložstva. Prečo sa tam nachádza *et aliam duxerit*/a vezme si inú. Tieto otázky si žiadajú odpoveď.

Na prvú, prečo je vložené *nisi ob fornicationem*, odpovedáme, že odpoveď sa nachádza v celej zaznamenatej histórii židovského postoja k cudzoložstvu. V tejto rozprave slovo *porneia* chápeme ako cudzoložstvo. Rôzne predpisy týkajúce sa trestu za cudzoložstvo v Starom zákone a Talmude, povinnosť uložená manželovi odsúdiť cudzoložstvo svojej manželky, súd predpísaný pre podozrivé prípady, ohavnosť toho hriechu v židovských očiach spôsobili, že bolo treba zmieniť takéto porušenie manželskej zmluvy (Leviticus, Numeri 5, Deuteronomium 22 a 24). Ďalej je známe farizejské obvinenie, že Ježiš sa stýkal s hriešnikmi (Mt 9,11).

Ak učí o nerozlučiteľnosti manželstva, ruší právo dať priepustný list a nezmieňuje sa o právach manžela v prípade cudzoložstva zo strany manželky, sám si koleduje o obvinenie z ľahostajnosti voči cudzoložstvu. Preto je pochopiteľné, prečo to Ježiš spomína. Právo na rozvod odníma, právo prepustiť manželku vinnú z cudzoložstva potvrdzuje. So zrušením trestu smrti za cudzoložstvo naberá toto právo na dôležitosť. Zmiernenia a regulácia trestu smrti za cudzoložstvo sťažili potrestanie tohto hriechu. Ale nevymáhanie trestu za takýto zločin, ako pozorujeme dnes, má tragické dôsledky a dejiny nám pomáhajú pochopiť dopady cudzoložstva na manželský život.

Právo manžela rozviesť sa so svojou manželkou bolo jeho ochranou pred jej cudzoložstvom. Právo prepustiť ju je tiež jeho ochranou.

Mimoriadnosť násilia spáchaného na manželskej zmluve cudzoložstvom je viditeľná v židovskom, aj v kresťanskom postoji k tomuto hriechu. U Židov tento zločin v manželskej legislatíve nikdy nezostal opomenutý. Ježiš, ktorý tu hovorí so Židmi, a Matúš, ktorý tu píše pre Židov, to tiež nevynechávajú. Židovský postoj k cudzoložstvu ako priamemu porušeniu manželskej vernosti je správny. Aj v kresťanskom zákone má cudzoložstvo veľmi zvláštne dôsledky. Dáva nevinnnej strane z jej vlastnej autority právo odlúčiť sa a to navždy od toho, kto sa prehrešil (CIC 1914 kán.1129). Nevylučuje možnosť zmierenia, ale neukladá povinnosť usilovať sa o obnovenie manželského zväzku a života s tým, kto cudzoložil. Ale manželský zväzok stále trvá. Alternatívy sú, ako hovorí Pavol, zmieriť sa alebo zostať slobodný. (Kor 7,10)

Pravda je, že dokonca aj Cirkev povoľuje odluku aj z iných dôvodov; ale o to tu v tomto spore nejde. Tu ide o právo manžela uskutočniť rozluku (a vďaka rovnosti práv v kresťanskom manželstve má toto právo aj manželka) z vlastnej autority a navždy. A to iba v prípade cudzoložstva. (CIC 1914 1131)

Prečo sa však zavádza klauzula *et aliam duxerit, moechatur/vezme si inú, cudzoloží?* Aj to je pochopiteľné pri rozhovore so židovským publikom. Právo vydať priepustný list bolo uznané ako výlučne právo manžela, ale toto právo sa objavilo až s Mojžišom. Spor samotný však nie je o liste, ale o práve manžela prepustiť svoju manželku. Zrušenie práva dať rozvodový list nemusí nutne odobrať právo prepustiť manželku. A právo prepustiť manželku by mohli niektorí vykladať ako povolenie znovu sa oženiť, čo je však zrušené vetou *et aliam duxerit*. Prepustiť v prípade cudzoložstva platí, ale už nemá také účinky, aké malo predtým, ako ho obmedzil Mojžiš vo svojom zákone o vydávaní rozvodového listu.

Účinok výkonu práva prepustiť svoju manželku bol objasnený, pokiaľ ide o manželku explicitne, v Matúšovi 5,32; pokiaľ ide o manžela, bol tam implicitný. Teraz je aj ten explicitný. Ani manžel sa nesmie znova oženiť. Takýto zväzok by bol cudzoložný. Ježiš popiera manželovu slobodu, čo sa týka druhého sobáša. Manžel má právo poslať cudzoložnú manželku preč. Nemá právo vziať si inú.

Zdokonalenie zákona

Vo svetle toho, čo už bolo povedané, sa text stáva celkom jasným. Rôzne zdokonalenia Mojžišovho zákona, o ktorých hovorí Matúš 5, nás pripravujú aj na zdokonalenie zákona o rozvode. Tak ako „Nezabiješ“ z verša 21 je v nasledujúcich veršoch dovedené k väčšej dokonalosti. „Pred súd pôjde každý, kto sa na svojho brata hnevá...“ (v. 22), tak platí, že cudzoložstvo tela nie je jediným hriechom, ktorému sa treba vyhýbať a cudzoložstvo očí nie je o nič lepšie (v. 27–28). Potom prichádza zdokonalenie zákona o rozvode. Dôležitý je spôsob vyjadrenia židovského postoja a tiež spôsob vyjadrenia Kristovho zákona:

Ďalej bolo povedané: „Kto prepustí svoju manželku, nech jej dá priepustný list!“ No ja vám hovorím: Každý, kto prepustí svoju manželku, okrem prípadu smilstva, vystavuje ju cudzoložstvu; a kto si vezme prepustenú ženu, cudzoloží.

Zdokonaľovanie zákona sa tu objasňuje na spore, ktorý je tu naznačený. „Hovoriš, ak niekto prepustí svoju manželku, nech jej dá priepustný list. Ja hovorím, že vôbec nemôžeš vystaviť rozvodový list (a ani sa slobodne znova oženiť, ani ty, ani prepustená manželka), ba nesmieš ani poslať svoju manželku preč, s výnimkou cudzoložstva. Ak to urobíš, vystavíš ju nebezpečenstvu cudzoložstva (doslova byť vystavený nebezpečenstvu alebo príležitosti alebo realite cudzoložstva). Ako to? Pretože muži sa na ňu budú pozeráť ako na slobodnú. Ale ona nie je a každý pokus o manželstvo bude pokusom o cudzoložný zväzok.“

Stále platí, že manžel môže uplatniť svoje právo prepustiť manželku. Toto právo existuje iba v prípade, že sa dopustila cudzoložstva. Kedysi sa myslelo, že stačí dať rozvodový list. Považovalo sa za samozrejmé, že máte právo poslať svoje manželku preč. Považovalo sa za samozrejmé, že v tom práve je zahrnutá aj sloboda znova sa oženiť; že vystavenie rozvodového listu je a len technická záležitosť. Ale abúzus rozvodu povstal zo zneužívania práva prepustiť manželku. Mojžišovo obmedzenie tohto práva neobmedzilo zlé praktiky, ale viedlo k ich ďalšiemu šíreniu.

Kristus sa proti tomu postavil. Nešlo len o vydanie rozvodového listu. Ten je teraz zakázaný a nesprávny výklad práva prepustiť manželku bol opravený. Toto právo patrí mužovi iba vtedy, ak jeho žena cudzoložila. Ak áno, manžel ju môže prepustiť. Ak nie, vystavuje ju nebezpečenstvu, že sa prepustením stane cudzoložnicou. Nikto si totiž nemôže vziať prepustenú ženu. Takýto zväzok by bol cudzoložným zväzkom. Nikto, kto je prepustený, sa nemôže znova oženiť, pretože manželský zväzok sa prepustením nezruší. Manželský zväzok je nerozlučný.

Takto čítame tento text. Ruší manželovo právo vystaviť rozvodový list, lebo ukazuje, že prepustenie je nesprávne, s výnimkou jedného prípadu. Centrálnou vlastnosťou rozvodového listu bolo, že povoľoval, aby sa manželka znova vydala. Ale podľa Krista také povolenie priepustný list neobsahuje, a preto je manželstvo nerozlučiteľné. Zákazom priepustného listu sa však neodníma právo manželku prepustiť, hoci je to právo obmedzené a prepustenie neznamená zánik manželského zväzku. Teda ďalšie manželstvo strany prepustenej manželky nie je možné. Označiť ho za cudzoložstvo možno za predpokladu, že prepustením sa manželský zväzok nezrušil. Akékoľvek cudzoložstvo bolo pre Židov hriechom muža s vydatou ženou. Židovský pojem cudzoložstva, totiž znamenal iba hriech vydatej ženy s iným mužom, než je jej manžel. Židia pointu Kristovho stanoviska nemohli nevidieť.

Niektorí exegeti zastávajú názor, že v Matúšovi 5,32 si Ježiš neželal zaoberať sa otázkou cudzoložstva a jeho následkov, pretože na to nebol čas. Hovoria, žeby bolo zvláštne povedať, že ten, kto prepustí svoju manželku kvôli cudzoložstvu, ju vystaví cudzoložstvu, pretože ten hriech už spáchala. Keďže Židia nepoznali jednoduchú odluku, zmienka o legitímnom dôvode na odoslanie pre nich musí znamenať právo znovu sa oženiť, ak sa tento dôvod vyskytne. Nemajú pravdu.

Tvrdíme, že Židia poznali rozluku, prinajmenšom dočasnú, bez vystavenia rozvodového listu. A od toho je len krok k predstave trvalého odlúčenia aj bez rozvodu. Ježiš tu neodmieta diskutovať o zvláštnych dôsledkoch cudzoložstva a uvádza ho ako jediný spravodlivý dôvod na uplatnenie práva prepustiť manželku bez prerušenia manželského zväzku.

Je jasné, že ten, kto bol prepustený pre cudzoložstvo, je už vinný z tohto hriechu, ale jeho pokus o nový sobáš, rovnako ako pokus o sobáš nespravodlivo prepusteného (z iného dôvodu ako cudzoložstvo), by tiež bol pokusom o cudzoložstvo. Postavenie manželky, ktorá bola prepustená, je explicitne upravené v Matúšovi 5,32. Nemôže sa znova vydať. Keďže akýkoľvek pokus o sobáš by bol cudzoložný, je tým implicitne vyjasnené aj postavenie manžela. Manželstvo stále trvá. Stále je to vydatá žena a on je stále jej manželom. Tak to stojí v Mt 5,32. Explicitne sa to opakuje v Mt 19,9, kde je aj jeho druhé manželstvo označené za cudzoložstvo. Tým sa to definitívne uzatvára. Ani jeden nie je slobodný a nemôže sa znovu sobášiť. Zákaz je výslovný v prípade manželky v *qui dimissam duxerit, adulterat* v Mt 5,32b; zákaz je výslovný v prípade manžela v *et aliam duxerit, moechatur* v Mt 19,9 a preto je pasáž *et aliam...* nutná.

Príspevok tejto štúdie k potvrdeniu nerozlučiteľnosti kresťanského manželstva, vzhľadom na jeho popieranie pomocou veršov z Matúša, je, že vyjasňuje rozdiel medzi prepustením manželky a odovzdaním rozvodového listu. Ukazuje, že tento rozdiel Židia poznali – je v Mišne v traktáte Gittin a iných prameňoch. A hoci by tento rozdiel aj nedokazoval, že Židia poznali odlúčenia *in perpetuum*, stále je to dosť, aby chápali, o čo ide. Ježiš zdôrazňuje rozdiel medzi prepustením a odovzdaním priepustného listu v Matúšovi 5,31–32 a Matúšovi 19,6–8 a definitívne formuluje koncept kresťanského manželstva, ako nerozlučiteľného zväzku.

Významná časť tohoto textu čerpá z práce Johna P. Harana, S.J, ktorú publikoval v teologickom zborníku Weston College v roku 1940. Upravené a doplnené.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/o-nerozlucitelnosti-krestanskeho-manzelstva-ii-cast/>